

Ana
Šverko

Razvijati i konzervirati: o važnosti strategije urbanističkog projektiranja za život povijesne gradske jezgre

Općenito govoreći, konzervacija i razvoj su kontradiktorni pojmovi. No konflikt između očuvanja baštine i razvoja grada u povijesnoj gradskoj jezgri može biti riješen integracijom suvremenog urbanističkog projektiranja s konzervatorskim strategijama, na način da se međusobno podupiru. Naime, vrijednosti bogate povijesne jezgre mogu biti istaknutije i učinkovitije u kulturnom, društvenom i ekonomskom smislu, kada bi strategija urbanističkog projektiranja bila integrirana u prostorno-plansko i konzervatorsko zakonodavstvo.¹

S obzirom na to da je urbanističko projektiranje općenito mlada praksa, u suvremenom smislu definirana sredinom prošlog stoljeća, a u Hrvatskoj još uvijek malo poznata i neinstitucionalizirana, pokušat ću u ovom tekstu približiti pojam urbanističkog projektiranja i istaknuti njegovo značenje za život povijesne jezgre suvremenog grada. Jer vrednovanje i formiranje urbanog konteksta nije razumljivo samo po sebi; ono ujedinjuje različite discipline, teorije, metode i tehnike.

¹ Urbanističkom projektiranju u povijesnoj jezgri na primjeru Dioklecijanove palače u Splitu posvetila sam magistarski rad na University of California u Berkeleyju (2002.), na temelju kojega je 2011. objavljena knjiga *Diocletian's Palace: Palace of Places* (Ex Libris, Zagreb). Ubrzane promjene koje donosi vrijeme i neizvjesnost koja ih prati, ukazuju na rastuću potrebu za ujedinjenjem strategija konzervacije i urbanističkog projektiranja za život povijesne gradske jezgre, stoga na istim premisama nastavljam istraživanje čiji dio ovdje donosim.

Urbanističko projektiranje je međudisciplinarna između urbanističkog i krajobraznog planiranja i arhitekture, koja uključuje i niz drugih disciplina koje sudjeluju u organizaciji grada, kao što je građevina, konzervacija, industrijski dizajn, ekonomija, pravo. Služi kao poveznica među njima i usmjerena je na procese formiranja i načina korištenja urbanog javnog, primarno otvorenog prostora.² Javni prostor grada fizički se mijenja uslijed složenih procesa javnih investicija, a urbanistički projektanti bi u tom procesu trebali sudjelovati prvenstveno kroz izradu smjernica i strategija za donošenje odluka. Urbanističko projektiranje se bavi karakterom javnog prostora i međuodnosima koje on potiče: između prirodnog i izgrađenog okoliša, javnog i privatnog prostora, pješačkog i kolnog prometa, a također i tenzijama između prošlog i sadašnjeg u gradovima kao i njihovom percepcijom. Richard Marshall u eseju "The Elusiveness of Urban Design" ovako definira: "Urbanističko projektiranje...je 'način razmišljanja.' Naglasak je ne toliko na podjeli i simplifikaciji, koliko na sintezi. Nastoji...svojem djelovanjem obuhvatiti cjelokupnu realnost urbane situacije, a ne samo uske isječke videne očima struke."³

² O ishodištima discipline vidi: ALEX KRIEGER, "Where and How does Urban Design Happen?", u: *Urban Design*, (ur.) Alex Krieger, William S. Saunders, University of Minnesota Press, Minneapolis, 2008.

³ Prema: KENNETH GREENBERG, "A Third Way for Urban Design", u: *Urban Design*, (ur.) Alex Krieger, William S.

Poticajnu definiciju urbanističkog projektiranja daje Doug Paterson, opisujući njegovu zadaću kao “sjedinenje *civitas*-a i *urbs*-a; ugradnju civilizacijskih vrijednosti i ideala u strukturu grada”.⁴ Urbanističko projektiranje je disciplina koja regulira odnose između fizičkog i socijalnog prostora, što znači da nadilazi materijalnu pojavnost, i ulazi u polje prostorne aure.⁵ Stoga se može reći da u fokusu urbanističkog projektiranja nije sam prostor, već doživljaj prostora i proces njegove promjene.⁶

Spomenička (povijesna) zona podrazumijeva područje koje se sastoji od međusobno povezanih materijalnih i nematerijalnih povijesnih slojeva, a uz graditeljsku baštinu uključuje ulice i javne otvorene prostore.⁷ Prema definiciji ICOMOS-ove Washingtonske povelje, pod *povijesnu urbanu zonu* spadaju gradske jezgre sa svojim prirodnim i izgrađenim okolišem. Uz ulogu povijesnog prostornog “dokumenta”, gradske jezgre su nositelji vrijednosti kulture korištenja prostora.⁸

Urbani javni prostor je, prema najjednostavnijoj definiciji Richarda Sennetta, mjesto susreta stranaca.⁹ On dakle posjeduje kategoriju anonimnosti, za razliku od privatnog prostora u kojemu se svi korisnici dobro poznaju. Razmišljanje o javnom prostoru Sennett produbljuje razlučivanjem mjesta i događaja – osnovnih komponenti koje ga tvore. U tradicionalnom smislu javni prostor

je vezan za fizička mjesta: trgove, ulice, kazališta, knjižnice, kavane i druge prostore koje omogućuju neograničeno susretanje. Uslijed razvoja komunikacijskih tehnologija javni prostor međutim danas nalazimo i u virtualnom svijetu. Drugi ključan element javnog prostora je, dakle, događaj.

Inkluzivnost je osnovna karakteristika zaista uspješnog javnog prostora. Boravak s nepoznatima otvara puno bogatiji raspon mogućnosti uključivanja u društvo, poticaja i djelovanja, puno veće polje kreativnosti i šire horizonte informacija negoli što to omogućuje privatni prostor. Razvoj demokratskog društva, znano je još od antike, ovisi u velikoj mjeri o razmjeni mišljenja među nepoznatima. Jednako tako, anonimnost i impersonalnost javnog prostora otvaraju pojedincu mogućnost odabira, i analogno tome individualnog razvoja. S obzirom da danas postoji i virtualni javni prostor i njemu svojstvena virtualna demokracija, treba naglasiti da je i iskustvo koje takav prostor pruža virtualno iskustvo. Njegova ga nematerijalnost ne čini intelektualnim, duhovnim ili emotivnim po mjeri neposredne stvarnosti. Virtualni javni prostor ne može zamijeniti tradicionalni javni prostor, ali nova realnost zasigurno utječe na logiku naše percepcije.¹⁰ Možemo reći da je uspješan *stvarni* javni prostor jedan od čimbenika zdravog društva.

Raspravu o javnom prostoru Richard Sennett temelji na kontrastu između otvorenog i zatvorenog prostornog sustava. Dok zatvoreni sustav (a spomenička cjelina je u velikoj opasnosti da postane “zatvorena”) posjeduje harmoničnu, ali i konačnu ravnotežu i tako paralizira urbanizam, otvoreni sustav je u nestabilnoj evoluciji koja mogućnosti drži otvorenima. U svojoj kulturnoj knjizi *The Death and Life of Great American Cities* Jane Jacobs utvrđuje da urbanizam treba oblikovati uvjete za stvaranje spontane atmosfere grada, koja će moći prihvatiti različitost, a naizgledni kaos postavlja kao jedini stvarni

Saunders, University of Minnesota Press, Minneapolis, 2008., str. 207.

4 ROBERT COWAN, *The Dictionary of Urbanism*, Tisbury, 2005., str. 416.

5 MIRIAM BRATU HANSEN, “Benjamin’s Aura”, u: *Critical Inquiry* 34, 2008, str. 336–375.

6 CLIFF MOUGHTIN, Rafael Cuesta, Christine Sarris i Paola Signoretta, *Urban Design: Method and Technique*, Architectural Press, London, 1999.

7 EU Research Report, br. 16, 2004.

8 Dostupno na: http://www.international.icomos.org/charters/towns_e.pdf [svibanj 2013]

9 RICHARD SENNETT, “The Public Realm”, u: *The Blackwell city reader*, 2. izdanje, (ur.) Gary Bridge, Sophie Watson, Blackwell Publishing Ltd, 2010., str. 261–272.

10 O tome više vidi: PAUL VIRILIO, *The Vision Machine*, Indiana University Press, 1994.

harmonični oblik života.¹¹ Možemo rezimirati ovako: fizički javni prostor treba ostati nepotpun, jer tek kada ga ljudi aktiviraju svojim korištenjem, njegova funkcija i forma dobivaju značenje. “(Društveni) prostor je društveni proizvod”, poznata je premisa Henrija Lefebvrea.¹² Javni prostor postoji sve dok god je nedovršen, jer treba biti u stalnoj mijeni, kao i društvo.¹³

Razmišljajući o fundamentalnoj i neraskidivoj vezi arhitekture i događaja, Bernard Tschumi koristi metaforu “nasilja” kao oznaku za intenzitet odnosa između pojedinaca i prostora koji ih okružuju. Cilj je simetričan odnos ljudi i prostora, naspram asimetričnog – u kojemu jedna strana, bilo ljudi ili prostor, nedvojbeno dominira nad drugom.¹⁴

Premda je osnovno polje djelovanja urbanističkog projektiranja prizemni nivo grada, na njega utječu i druge dimenzije: prostorni akcenti, pročelja kuća, dostupnost svjetla i sunca. Dijalog među tim dimenzijama daje prostoru tenziju, no ujedno ga čini i (otvorenom) cjelinom.

Kvalitetan javni prostor ima uspostavljen balans između aktivnih točaka i statičnih zona. Također, u kvalitetnom javnom prostoru vrijeme i mjesto pozivaju na puno širi spektar aktivnosti od onih puko egzistencijalnih.¹⁵ Za ilustraciju uzmimo konkretan, općepoznati primjer: Što čini parišku Champs-Elysees najpoznatijom ulicom na svijetu? Tradicionalno je to bila paradna

ulica, i njezin je naglasak i danas na pločniku, a ne na kolniku. Općenito ugrožen kao sporiji sudionik prometa, pješak ima veliku slobodu u ovoj ulici, unatoč izuzetnoj automobilskoj frekvenciji. Na oba svoja kraja ulica ima snažne urbane atraktore, koji proizvode tenziju u međuprostoru: *Place de la Concorde* i *Place de Gaulle*. Među njima su kazališta, kina, kavane, restorani, dućani. Naročito širok pločnik – 21 m, pruža mogućnost sadnje zelenog tampona između pješaka i prometa, ali i mogućnost koegzistiranja statičnih i dinamičnih mjesta te integraciju raznolike urbane opreme: kioska od lijevanog željeza, oglasnih prostora, uličnih lampi; različite uzorke popločanja. Jedan od odgovora na uspješnost ove ulice zasigurno leži u njezinu redizajnu iz 1990-ih godina, kada je dobila današnji izgled: naglašena je njezina promenadna uloga, restrukturirana i redizajnirana urbana oprema, reguliran promet i izgrađena podzemna garaža čime je ukinuto parkiranje na ulici, dodana su dva drvoreda i novo popločenje. Izuzetno osunčana sjeverna strana ulice presudna je za ugodu kretanja, nudeći igru svjetla i sjene, pa su zato na toj strani grupirani dućani i kafići, a na južnoj, manje osunčanoj, su banke, restorani i sl. U toj se ulici neprestano nešto novo, privremeno događa, a odlično osvjetljenje omogućuje i intenzivan noćni život.¹⁶

U današnjem pak ponovno jedinstvenom gradu Berlinu na snazi su vrlo konzervativne urbanističke smjernice, usmjerene prema pješačkim zonama, javnom prostoru, definiranim četvrtima. To je jedan od načina na koji urbanistički projektanti izvršavaju svoje važne zadaće: zadržavanje humanog mjerila grada i očuvanje duha mjesta.¹⁷

definiiraju kao aktivnosti u javnom prostoru koje ovise o drugim ljudima. Socijalne aktivnosti uključuju djecu u igri, pozdravljanje i konverzaciju te, kao najrašireniju socijalnu aktivnost, pasivne kontakte, što jednostavno znači gledanje i slušanje drugih ljudi.

¹⁶ Dostupno na: <http://demo-restreets.migcom.com/case-studies/the-avenue-des-champs-elysees> [svibanj 2013]

¹¹ JANE JACOBS, *The Death and Life of Great American Cities*, Random House, New York, 1961.

¹² HENRI LEFEBVRE, *The Production of Space*, Oxford, Blackwell, 1991, str. 26.

¹³ O prostornoj logici nedovršenosti vidi: JACQUES DERRIDA, “Généérations d'une ville: mémoire, prophétie, responsabilité”, u: Prague: Avenir d'une ville historique capitale, Editions de L'Aube, 1992.

¹⁴ BERNARD TSCHUMI, *Architecture and Disjunction*, The MIT Press, Cambridge Massachusetts – London, 1996., str. 97-98.

¹⁵ JAN GEHL, *Life Between Buildings: Using Public Space*, New York, 1987. U knjizi se temeljne socijalne aktivnosti

Dobra strategija urbanističkog projek-tiranja otvara i prostor za *javnu umjetnost*.¹⁸ Anatolij Kudrjavcev pišući o odnosu književnosti i grada konstatira kako grad nadahnjuje književnost, a književnost gradu otkriva dušu.¹⁹ Tako je i s drugim umjetnostima, grad je njihova kulisa, pozornica ili protagonist; kroz umjetnost se iskazuje priča o gradu i oplemenjuje komunikacija između čovjeka i prostora.

Uz javni prostor vezuje se i *javni interes*. Cilj urbanističkog projektiranja je oblikovanje javnog prostora grada na način da se potenciraju vrijednosti od javnog interesa. No Jon Lang razlikuje i dvije linije manjeg otpora pri odabiru strategije djelovanja u javnom prostoru: navodni "javni interes" i "interes javnosti".²⁰ Dok se prvi temelji na modelu za koji se pretpostavlja da bi bio dobar za ljude, drugi se temelji na onome što ljudi sami kažu da je za njih najbolje. U istinskom je javnom interesu saslušati i prepoznati probleme različitih društvenih i dobnih skupina, a zatim pravilnom metodologijom ispitivanja javnosti ukazati i na one skrivene potrebe i probleme; potom ih stručno sve obraditi te ponuditi nove poglede i rješenja sukladna kulturološkom i prostornom kontekstu, one koje samo visoko kvalitetna i skrupulozna struka može ponuditi.

Arhitekt Peter Buchanan jezgrovito iznosi smisao djelovanja urbanističkog projektanta: "Bit urbanističkog projektiranja je u stvaranju mjesta, gdje mjesto ne označava samo točno određeni prostor, već sve aktivnosti i događaje koje taj prostor čini mogućim, posljedica čega je obogaćivanje čitavog grada.

Umjesto grada rascjepkanog na otočiće koji su "nigdje" i "svugdje", dobiva se nevidljivim šavovima spojena i raznolikošću bogata cjelina. U takvom gradu dnevni život nije sveden na dijalektiku između centra grada i jednog od predgrađa koja si sva međusobno nalikuju: štoviše, građanina se potiče da se "posluži" svim onim što grad nudi, da uživa u njegovim različitim dijelovima, tako obogati svoje iskustvo i stekne ono posebno obrazovanje (*streetwise*) na način na koji to samo pravi urbani život može omogućiti."²¹

Konzervacija graditeljske baštine je fokusirana na istraživanje i očuvanje povijesnih arhitektonskih ideja i oblika. Prema definiciji UNESCO-a, *urbana konzervacija* nije ograničena na zaštitu pojedinačnih građevina. Jer arhitektura nije samo građevina, već dio urbanizma i pejzaža, ostvarena misao o oblikovanju životnog prostora. Konzervacija otvorenog javnog prostora jednako je bitna kao i konzervacija povijesnih građevina, pri čemu je zasigurno apstraktnija, višeznačnija, i zato složenija i zahtjevnija.

Prepoznavanje dobre arhitekture iz različitih razdoblja uči nas da su svi graditeljski slojevi jednako vrijedni. Temeljem kritike Atenske povelje o restauraciji povijesnih spomenika iz 1931. godine, prvog važnijeg međunarodnog dokumenta koji se odnosi na zaštitu graditeljskog naslijeđa, usvojena je globalna strategija za zaštitu kulturne baštine koja predstavlja pomak od isključivo povijesnog i arhitektonskog pristupa prema više antropološkom, multifunkcionalnom i univerzalnom. Time se dodatno osnažio značaj historijskog i prostornog konteksta

¹⁷ ALEX KRIEGER, "When and why Urban Design Happen?", u: *Urban Design*, (ur.) Alex Krieger, William S. Saunders, University of Minnesota Press, Minneapolis, 2008., str. 119-120.

¹⁸ MALCOLM MILES, *Art, Space and the City: Public Art and Urban Futures*, New York, 1997.

¹⁹ ANATOLIJ KUDRJAVCEV, *Vječni Split*, Logos, Split, 1985., str. 19, 35.

²⁰ JON LANG, *The Roles and Limitations of Urban Design in Shaping Cities and Their Precincts in a Globalizing World*,

2005. Dostupno na: http://www.angelfire.com/ar/corei/Lang_ud.pdf [svibanj 2013]

²¹ PETER BUCHANAN, "What City? A Plea for Place in the Public Realm", *Architectural Review* 1101, 1988., str. 31-41. Vidi i: Ivana Šverko, Gorana Banić, Ana Šverko, "Answer to the Pressure of Tourism in Split Historic Core: Centralization and Decentralization as Equal Aspects of the Transformation of Public Space" u: *International Scientific Conference: Rethinking Urbanism*, (ur.) Zlatko Karač, Zagreb 2012., str. 189-192.

za povijesnu građevinu, koja nije izolirana jedinica, već je dio živog organizma. Odnos građevine prema mjestu u velikoj mjeri označava njezinu vrijednost. Arhitektura se dakle promatra samo kao jedan od elemenata urbanog okruženja, što urbanu konzervaciju čini višeznačnom disciplinom, a kriterije vrednovanja spomenika dodatno zahtjevnima. Prema suvremenom shvaćanju urbane konzervacije, ona predstavlja srž urbanističkog planiranja.²²

Integracija označava međudnos različitosti, koji potiče suživot različitih objekata, ideja i aktivnosti. World Heritage Convention iz 1972. preporučio je ujedinjenje između konzervacije i razvoja putem prihvaćanja "opće politike s ciljem da se kulturnoj i prirodnoj baštini osigura važno mjesto u životu zajednice i da se zaštita baštine integrira u sveobuhvatnu prostorno-plansku dokumentaciju". O potrebi za ujedinjenjem strategija konzervacije i urbanističkog projektiranja počelo se tek od nedavno intenzivnije razgovarati u stručnim krugovima, što je ujesen 2011. rezultiralo UNESCO-vim prijedlogom za definicijom Povijesnog urbanog krajolika (Historic Urban Landscape – HUL). Valorizacijom širokog prostora grada kao kulturne baštine, povijesna gradska jezgra ili zaštićena spomenička zona ne percipira se više unutar strogo definiranih granica, nego kao posljedica šireg urbanog, kulturnog i geografskog konteksta s kojim je nedjeljivo vezana. Takav pristup, koji ne negira dosadašnje konzervatorske doktrine, nego ih želi integrirati s razvojnim strategijama gradova, neminovno zahtijeva puno složeniji sistem obrazovanja i upravljanja od dosadašnjega.²³ Povijesni urbani krajolik uključuje topografiju, geomorfologiju i prirodne fenomene; izgrađeni okoliš, povijesni jednako kao i suvremeni, infrastrukturu, javni prostor,

prostorne sadržaje i organizaciju, kao i vizure i druge elemente urbane strukture. Jednako tako taj širi pristup uključuje i društveno i kulturno djelovanje i vrijednosti, ekonomske procese i nematerijalne dimenzije baštine, kao izraze različitosti i identiteta.²⁴ Urbana konzervacija ne promatra spomenik kao arhitekturu izdvojenu iz konteksta, već kao dio urbanog okruženja. Spomenik je, dakle, živa baština, povezana s prostornim kontekstom uzročno-posljedičnim vezama i međusobnim utjecajima, jednako vrijedna ne samo u svakom materijalnom sloju, već i u svakom trenutku i aspektu svoga postojanja.

Čuvajući baštinu, čuvamo kolektivnu memoriju. No posve je pogrešno dopustiti sentimentalnim porivima da zaustave, ili još gore vrate unazad scene povijesnih događanja. Treba izbjeći intervencije koje predstavljaju "pokušaj rekonstruiranja prošlosti kakva je nekoć bila s grotesknim rezultatom, kao što je davanje starcu dječakčkog lica, eliminirajući njegove bore i sve znakove njegova prošlog života."²⁵ Prošle, sadašnje i planirane građevine čine interaktivnu strukturu. Unutar tog kontinuiteta gradi se lokalni identitet, ali istovremeno i pripadnost svijetu protkanom kulturnim i povijesnim vezama.

Prisustvo prošlosti u sadašnjosti je skupa potreba, a otvaranje mogućnosti za novi život građevine puno specifičnih poteškoća.²⁶ Stoga određenje stupnja svake obnove treba prvenstveno počivati na utemeljenoj valorizaciji. Usljed procesa globalne liberalizacije tržišta, masovnog turizma, tržišne eksploatacije baštine, ali i prijetećih klimatskih promjena, gradovi su postali predmet pritisaka koji nisu bili evidentni 1976. godine, kada je donesena posljednja UNESCO-va preporuka koja se odnosi na očuvanje i suvremenu ulogu povijesnih područja (*The Recommendation*

²² Dostupno na: <http://whc.unesco.org/en/activities/638> [svibanj 2013]

²³ FRANCESCO BANDARIN, RON VAN OERS, *The Historic Urban Landscape: Managing Heritage in an Urban Century*, Wiley-Blackwell, 2012.

²⁴ Točka 10 prednacrtu preporuke HUL-a. Dostupno na: <http://whe.unesco.org/en/activities/638> [svibanj 2013.]

²⁵ GIANCARLO DE CARLO, *Urbino: the History of a City and Plans for its Development*, MIT Press, 1970.

²⁶ KEVIN LYNCH, *What Time is this Place?*, MIT Press, 1972., str. 29-64.

Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas). Upravljanje promjenama nije predstavljalo nužan uvjet za uspješnog konzervatora, procjena djelovanja je mogla biti subjektivna, a uloga suvremene arhitekture i potreba poštivanja kontinuiteta lako zanemarena.²⁷ U Hrvatskoj postoji povijest djelovanja određenog stručnog kruga unutar kojega se “arhitektura nije razmatrala odvojeno od urbanizma, zaštita baštine od prostornog planiranja, spomenik se nije valorizirao bez ambijenta, naglašavala se komponenta gradotvornosti zdanja, kategorija kulturnog krajolika prepoznavala se davno prije nego li ju je proklamirao UNESCO.”²⁸ No generalno gledajući, konzervatori nemaju razvijene alate kojima u suvremenom ekonomskom, ekološkom i društvenom kontekstu mogu osigurati dugoročnu zaštitu urbanih povijesnih vrijednosti, pa se na nivou UNESCO-a preporuča integracija nanovo promišljenih strategija očuvanja povijesnog urbanog krajolika u prostorno-plansku dokumentaciju i lokalne razvojne procese.

Arhitekt Jean Paul Carlhian naglašava da uspješna sinteza starog i novog ne počiva na pukoj akumulaciji posuđenih prostornih značajki, već da najizglednija šansa za uspjeh proizlazi iz višestrukih napora – razumnog poštivanja lokacije, pomne analize postojećih građevina ili grupe građevina, precizne determinacije njihovih esencijalnih karakteristika i prijenosa tih podataka u beskompromisno suvremen koncept projekta.²⁹ Treba podsjetiti na često zanemarenu činjenicu da arhitektura može postati spomenik samo onda ako je istinski suvremeno mišljenje i stvaranje.

²⁷ Točka 2 prednacrtu preporuke HUL-a. Dostupno na: <http://whc.unesco.org/en/activities/638> [svibanj 2013.]

²⁸ ŽELJKA ČORAK, “Istraživanje arhitekture 19. i 20. stoljeća”, u *Baština u fokusu / Heritage in Focus*, Zagreb, 2011., str. 139.

²⁹ JEAN PAUL CARLHIAN, “Guides, Guideposts and Guidelines”, *Architecture Old and New*, Washington, D.C., National Trust for Historic Preservation, 1980., prema: ROGER TRANCIK, *Finding Lost Space: Theories of Urban Design*, New York, 1986, str. 60.

Strategije konzervacije i planiranja sa strategijom se urbanističkog projektiranja trebaju dodirivati u svakom mjerilu, ali konkretizirati se mogu u mjerilu pojedinačnih lokacija, u mjerilu trgova, ulica, parkova, kvartova. Svaka intervencija na izgrađenoj formi treba se integralno sagledati u javnom prostoru i urediti zajedno s njim – ne izolirano od fizičkog okruženja, kao niti izolirano od socijalnog okruženja. Tako se određuju prioritetni zahvati, kontekstualizirani i prostorno uravnoteženi.

U svom antologijskom eseju “Générations d’une ville: mémoire, prophétie, responsabilités” Jacques Derrida ističe da je u suprotnosti gradu kao živom organizmu nuditi konačna rješenja i gotove recepte, već i zato što nadilazi mogućnost dovršenja i dimenziju jedne generacije: “...moramo na neki način voditi računa o budućem vremenu i generacijama građana, zato što je to možda kategorički imperativ svakog respektabilnog i odgovornog urbanističkog projekta. Svaka gradnja koja želi totalizirati, upisati u *sadašnjost*, zasićene i nepromjenljive, urbane ili arhitektonske strukture, ne primjenjujući onu fleksibilnu gramatiku koja je u stanju uvesti nove sintakse, nove harmonične razvoje, nove integracije koje se ne kose s prvobitnim cjelinama, bila bi ravna nasilju, nepravdi, moralnoj povredi koja razara dušu i tijelo grada, integritet imena grada. Nepotpunost – a ne nedovršenost radova zbog nestručnosti ili nespo sobnosti – i nezasićenost urbanog prostora morala bi postati zlatno pravilo svakog projekta današnje urbane restauracije ili restrukturacije. Ta nezasićenost ne znači da ćemo ostavljati netaknute ili neuređene prostore. Treba graditi tako da nove funkcionalne i estetske kombinacije mogu beskrajno obogaćivati konzervirajući, zasnivati štiteći, čuvati nasljeđe na životu ne svodeći grad na muzej ili spomeničko groblje, što grad vazda uključuje, ali što on nikad neće biti...”³⁰

³⁰ JACQUES DERRIDA, “Générations d’une ville: mémoire, prophétie, responsabilités” u: PRAGUE: Avenir d’une ville historique capitale. Éditions de l’aube. 1992. (preveo: Mario Kopic).

Poput Marka Pola u *Nevidljivim gradovima* Itala Calvina, koji govoreći o bilo kojem gradu u bilo kojem kontekstu, uvijek govori i o Veneciji, kao njegovoj polazišnoj točki, tako se i ovo razmišljanje prvenstveno odnosi na Split i probleme splitske povijesne jezgre.³¹ Vjerujem da bi intenzivnija edukacija na području urbanističkog projektiranja mogla postupno dovesti do formiranja Instituta za

urbanističko projektiranje, kao središnje platforme za okupljanje interdisciplinarnih stručnjaka posvećenih kvalitetnom razvoju i očuvanju grada, prvenstveno njegova javnog otvorenog prostora. Tu bi se mogle izrađivati potrebne smjernice i strategije, poticati istraživanja, diskusije sa strukom jednako kao i diskusije s javnosti te razmjena međunarodnih iskustava..., sa sviješću da se radi o procesu koji traži stalni stručni i društveni angažman te otvorenost za promjene. ✕

³¹ ITALO CALVINO, *Nevidljivi gradovi*, Zagreb: Ceres, 1998.